

«Հայ գործիչ, բժշկութեան դոկտոր Զաւրիււր, ուսաստասակ, որ ծանօթ է նախարարութեան ամենալաւ կողմից, մեկնեց Փրանսա ու մեծ-Բրիտանիա՝ նպատակ ունենալով տրամադրել յիշեալ երկրներում կառավարութիւններն ու հանրային կարծիքը ի նպաստ հայկական բողոքներին իրականացման: Զաւրիււր խնդրում է մտցնել իրեն քաղաքական շրջանները եւ ցոյց տալ հովանաւորութիւն» . (135):

Այս հեռագրին Իզլոլսկին պատասխանում է Մայիս 4-17-ին, թիւ 318 հեռագրով .

«Այստեղ հասած բժ . Զաւրիււր ներկայացրեց ինձ մի յուշագիր մեր արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ ունեցած իր խօսակցութիւնների մասին: Այդ գրութեան մէջ ասուած է, ի միջի այլոց, որ Ռուսաստանը մտադիր է առաջարկել պետութիւններին՝ Թիւրքիայի սահմաններում ստեղծել ինքնավար Հայաստան՝ Թիւրքիայի վեհապետութեան ներքոյ եւ երեք պետութեանց՝ Ռուսաստանի, Անգլիայի եւ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ: Հայաստանի հողը իր մէջ պիտի պարփակէ, իբր թէ, ոչ միայն բոլոր հայկական վիլայեթները, ի բաց առեալ մի քանի ծայրերկրային մասեր, այլ եւ Կիլիկիան՝ Մերսին նաւահանգիստով Միջերկրական ծովի եզերքին, դուրս ձգելով ամբողջ Ալեքսանտրեաի ծոցը Իւսուրթալիով միասին: Այդ, յուշագրի մէջ ասուած է, որ թէեւ սոյն ծրագիրը հաստատուած է մեր արտաքին գործոց նախարարութեան կողմից, սըր խօստացել է իր աջակցութիւնը նրա իրազորման համար իր Լոնտոնի ու Փարիզի ղեսպանների միջոցով: Բայց, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ կողմից սրեւէ կասկածից խուսափելու համար, մանաւանդ Կիլիկիայի խնդրում, հայ պատուիրակութիւնները պիտի գործեն առանց ուսական ղեսպանների բացայայտ միջամտութեանց, որոնք կարող են տեղի ունենալ միայն դժուար դէպքերում, այլ եւ երբ ղեսպաններն իրենք հնարաւոր գտնեն: Ինձ յայտնի է, որ թէ՛ բժ . Զաւրիււր եւ թէ՛ վերադարձած Պօղոս Նուպար փաշան վերոյիշեալ իմաստով արտայայտուել են այստեղի արտաքին գործոց նախարարութեան անդամների առջև: Այդ պատճառով մի՛ մերժէք յայտնելու ինձ, թէ արդ-

եօք վերեւ ասուած ծրագիրը ստացե՞լ է Ձեր հաւանութիւնը եւ ի՞նչ չափով պարտաւոր եմ աջակցել նրան այստեղ: Կիլիկիային վերաբերուող կէտը ինձ տանձնապէս թւում է փափաք, որովհետեւ Ֆրանսան արդէն յայտնել է մեզ իր Խորամաղբութիւնը նրա վերաբերմամբ» . (135-36):

Սազոնովի պատասխանը լինում է աւելի քան պերճախօս: Մայիս 5-18-ին (թիւ 2307) նա հեռագրում է Իզլոլսկիին .

«Զրոյցները հայերի հետ կրել են զուտ ազգամական բնոյթ: Ո՛չ մի որոշ ծրագիր Զաւրիււրին չէ մատնանշուած: Նրա խնդրանքին՝ ի նկատի ունենալ հայերի բողոքները՝ տեսնել Կիլիկիան մտցուած ապագայ հայկական շրջանի մէջ, պատասխանուած է, թէ՛ մենք չենք կարող պաշտպանել նման փափաք՝ աչքի առաջ ունենալով Փրանսական շահերի տիրապետութիւնը Կիլիկիայում» . (136):

Սազոնովը ստում էր, որովհետեւ ուսական արտաքին գործոց նախարարութիւնը ոչ միայն չի մերժել պաշտպանել Կիլիկիայի պահանջը, այլ եւ քանիցս դրդել է այդ ուղղութեամբ հայկական գործիչներին եւ նոյն Զաւրիււրին: Ճիշդ է, Պետերբուրգում չէր ժխտուում, թէ՛ Փրանսայիները աչք ունին Կիլիկիայի վրայ, բայց եւ ցանկալի էր համարուում, որ հայերը աշխատեն համոզել Փրանսայիներին՝ դիջել Կիլիկիան իրենց:

Այդ աշխատանքը Փարիզում կատարուեց բաւական եռանդուն կերպով: Զաւրեանի Փարիզ հասնելուց յետոյ, Պօղոս Նուպարի պատուիրակութիւնը նոր մղում ստացաւ:

Յունիս 1-14-ին (թիւ 377) Իզլոլսկին հեռագրում է Սազոնովին .

«Փարիզում դանուող Զաւրիււրն ու Նուպար փաշան ինձ տեղեակ են պահում իրենց խօսակցութիւններին Փրանսական կառավարական անձերի, քաղաքական գործիչների եւ լրագրողների հետ՝ նպատակ ունենալով տրամադրել նրանց ընդունելու Ձեզ յայտնի յուշագրի (իմ թիւ 318 հեռագիրը) մէջ արձարձուած բողոքները, զլիսաւորապէս, Կիլիկիայի հաջցի վերաբերմամբ: Նրանց ասելով, թէ՛ եւ այստեղի արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ շարունակում են պնդել, որ Ֆր-